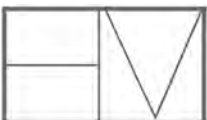

SELVITYS PÄLKÄNEEN KOULUARKKITEHTUURISTA

17.4.2024

Arkkitehtitoimisto Helena Väisänen

Sisällys

Koululaitoksen vaiheet maaseudulla.....	3
Kansakoulujen perustaminen	3
II maailmansodan jälkeinen kouluarkkitehtuuri.....	5
Pälkäneen koululaitoksen vaiheet.....	6
Kansakoulun perustaminen Pälkäneelle	6
Onkkaalan kansakoulu	6
Kyläkoulujen rakentaminen Pälkäneelle.....	7
Pälkäneen yhteiskoulu	8
Pälkäneen yhteiskoulu Bertel Srömmerin tuotannossa	9
Luopioisten koululaitoksen vaiheet	10
Luopioisten kirkonkylän kansakoulu.....	10
Kyläkoulujen rakentaminen Luopioisiin	10
Aitoon yhteiskoulusta Anna Tapion kouluun	11
Koulukohtaiset tiedot ja nykytilanne.....	13
Onkkaalan koulu.....	13
Pälkäneen kyläkoulut	18
Pälkäneen yhteiskoulu	28
Luopioisten kirkonkylän koulu	29
Luopioisten kyläkoulut	31
Anna Tapion koulu.....	43
Koulurakennusten luokittelu.....	47
Luokittelu rakentamisajankohdan mukaan	47
Luokittelu suunnittelijoiden mukaan	47
Luokittelu rakentamistavan ja arkkitehtonisten ominaisuuksien mukaan	48
Vanhin koulurakennustyyppi: yksinkertainen suorakaide harjakatolla	48
Tyyppiipiirustuksiin perustuvat kansakoulut.....	49
Klassismin vivahteita	50
Funktionalismi.....	51
Yhteenveto.....	52
Lähteet.....	53

Koululaitoksen vaiheet maaseudulla

Kansakoulujen perustaminen

Koko maan kattava kansakouluasetus annettiin vuonna 1866. Asetus velvoitti kuntia ryhtyä toteuttamaan kansakoulua alueellaan ”kykynsä ja taitonsa mukaan”. Ensimmäisten koulujen paikkana oli tavallisesti pitäjän keskus, kirkonkylä.

Vuonna 1898 voimaan tulleen kansakouluasetuksen jälkeen koulujen perustaminen tuli pakolliseksi, jos koulupiirin alueella asui vähintään 39 alle 13-vuotiasta kouluun ilmoittautunutta lasta. Lain mukaan lasten koulumatka ei saanut ylittää viittä kilometriä. Asetus johti mittavaan koulujen rakentamiseen maaseudun kyliin.

Vuonna 1921 voimaan tulleen oppivelvollisuuslain mukaan jokaisessa koulupiirissä tuli olla yläkansakoulu, alakansakoulu ja jatkokoulu, mikä velvoitti osaltaan uusien koulujen rakentamista. Esimerkiksi Luopioisissa oppivelvollisuuslaki kaksinkertaisti kansakoulujen oppilasmäärän. Usein alakansakoululle rakennettiin uusi koulurakennus.

Valtio ohjasi alusta alkaen koulujen rakentamista. Useissa kylissä koulut aloittivat toimintansa vuokralla ennen oman koulurakennuksen rakentamista. Vuokraajat olivat tilallisia, joiden omistamiin rakennuksiin koulun toiminta sijoitettiin. Sekä Pälkäneellä että Luopioisissa koulun merkitystä pidettiin tärkeänä ja rakennushankkeita edistettiin aktiivisesti.

1800-luvun lopulla Suomessa alkoi laajamittainen koulurakennustoiminta. Suunnitteluun saatiin oppia Keski-Euroopassa pidetyistä koulunäyttelyistä ja kongresseista sekä Ruotsissa julkaistuista mallipiirustuksista. Suunnittelussa korostui erityisesti kouluhygieniä. Kouluhallitus laati tyyppiopirustuksia, joilla varmistettiin paitsi edullisuus myös toiminnallisten, teknisten ja rakennustaiteellisten tavoitteiden täyttyminen. Tyyppiopirustuskokoelmia ilmestyi 1880-luvulta noin vuosikymmenen välein aina 1950-luvun vaihteeseen saakka. Erityisen merkittäviä olivat Josef Stenbäckin kokoelma 1892 sekä Yrjö Sadeniemen kokoelmat vuosilta 1904 ja 1910. Sadeniemen mallipiirustusten perustyyppin muodosti hajakattoinen, korkealla ullakolla varustettu, vuorattu hirsirakennus suurine ikkunoineen ja niukkoine, ikkunanpieliin ja vuorauksen jaotteluun liittyvine detaljeineen. Rakennusten julkisivut olivat yleensä melko selkeitä. Ikkunoiden ja ovien kehyksissä käytettiin jugendaiheista koristelua.

Aluksi kansakoulujen tilasuunnitelmat noudattivat kurinalaisesti tällöin laadittuja kansakoulun mallipiirustuksia ja rakennukset heijastivat aikansa tiukkoja kasvatuseriaatteita. Jos kunta sai rakentamiseen valtion apua, se oli velvollinen rakentamaan tilavan koulutalon, johon luokkahuoneen ohella kuuluivat opettajan kaksi huonetta, keittiö ja eteinen sekä tarpeelliset ulkorakennukset. Valtio saattoi myös lahjoittaa kunnille hirsimateriaalin koulutaloja varten. 1900-luvun alkupuolella suunnittelua alettiin kilpailuttaa. Tämä johti laadullisesti parempiin ratkaisuihin koulujen suunnittelussa ja osoitti, että koulujen suunnittelua pidettiin tärkeänä yhteiskunnallisena tehtävänä. Mallipiirustuksia ei välttämättä noudatettu orjallisesti, vaan paikallisia oloja ja yksilöllistä suunnittelua pidettiin annettujen normien lisäksi tärkeänä.

Koulutiloja, koulujen rakentamista ja koulujen toimintaa valvottiin. Kouluhallituksen piiritarkastajat kiersivät katsomassa, täyttivätkö koulurakennukset vaaditut, esimerkiksi luokkahuoneiden pinta-alaa, valoisuutta ja ilmanvaihtoa koskevat vaatimukset.

Vuonna 1900 kansakoulutaloja oli koko maassa noin 1500 kpl, vuonna 1910 noin 2500 kpl ja vuonna 1915 noin 3000 kpl.

II maailmansodan jälkeinen kouluarkkitehtuuri

Sodan jälkeisen siirtolaisten asuttamisen ja oppikoulujen suosion kasvamisen vuoksi tarvittiin nopeasti lisää koulurakennuksia. Syntyi tyypillinen suomalainen koulutalon perusmalli: monikerroksinen, rapattu ja vaaleaksi maalattu tiilitalo harjakattoineen. Maaston muodoista ja arkkitehtonisista tavoitteista riippuen rakennusmassat saatiin sijoittaa peräkkäin porrastetusti tai toisiinsa nähden erisuuntaisesti. Siivistä tuli yleensä keskenään erikorkuisia. Usein rakennuksen pelkistettyä hahmoa pehmennettiin rakennusmassan porrastuksilla, suorakulmaisuudesta poikkeavilla yksityiskohdilla sekä luonnonmateriaalien käytöllä. Tyypillisiä koulujulkisivujen piirteitä 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alkupuoliskolla olivat rapatut julkisivut, liuskekivikorosteet tai -sokkelit, tiili- tai peltikatteiset harjakatot. Ikkuna-aukkojen rivistöt leimasivat monikerroksista luokkahuonesiipeä, voimistelusalisiiven tunnisti korkeista ikkunoista. Keskikäytäväkoulun päädyssä oli korkea lasipinta, sivukäytäväkoulun käytävän puoleisessa julkisivussa oli ikkuna-aukkoja eri tavoin. Sisäänkäyntien ja välituntikatosten yksityiskohdat suunniteltiin huolella.

Pälkäneen yhteiskoulu on tyypillinen esimerkki II maailmansodan jälkeisestä kouluarkkitehtuurista. Kuva vuodelta 1961. Luokkasiipeä on korotettu, mutta juhlasalisiipi on alkuperäisessä asussaan. Kuva: Pälkäneen yhteiskoulu ja lukio 1946-1986.

Pälkäneen koululaitoksen vaiheet

Kansakoulun perustaminen Pälkäneelle

Pälkäneellä koulujen toteuttamisen kannalta merkittävä henkilö oli Elis Waldens, kartanon omistaja ja luutnantti Ruokolan kartanosta Pintelevjärven itärannalta. Elis Walden oli ollut vuodesta 1866 Pälkäneen kunnallishallinnon johtotehtävissä ja edistänyt kansakoulun perustamista. Päätös kansakoulun perustamisesta Pälkäneelle tehtiin 1870.

Ensimmäisenä 1876 aloitti poikakansakoulu vuokralla Mustalan rusthollissa, Onkkaalassa, Ali-Mustalan talossa ja samaan aikaan tyttökansakoulu vuokralla Ruokolan Parvoossa, Pintelevjärven itäpuolella. Parvooseen otettiin myös poikia oppilaiksi. Ali-Mustalan talo on edelleen olemassa. Parvoossa sijainnut koulurakennus on siirretty toiseen paikkaan.

Ali-Mustalan rakennus (nykyinen Einola), jossa poikakansakoulu aloitti toimintansa.

Onkkaalan kansakoulu

Poikakansakoululle hankittiin Onkkaalasta oma tontti jo vuonna 1874. Maa-ala koulua varten ostettiin Tobias Heikinpoika Kyttälältä Ristiänmäen rinteeltä. Koulun suunnitteli Elis Waldens ja se valmistui vuonna 1882.

Tyttökansakoulu siirtyi vuonna 1884 Ali-Mustalaan ja sille rakennettiin oma koulurakennus poikakansakoulun kanssa samaan pihapiiriin vuonna 1887. Myös sen suunnitteli Elis Waldens.

Vuosina 1882 ja 1884 rakennetut kansakoulut ovat edelleen samalla paikalla Onkkaalantien varrella. Rakennuksissa toimii edelleen peruskoulu. Vuonna 1887 poika- ja tyttökansakoulut yhdistettiin.

Vuosina 1928 ja 1929 Onkkalaan kansakoulun yhteyteen rakennettiin alakoulun rakennus ja talousrakennus. Molempien suunnittelijana oli rakennusmestari Julius Lehtonen.

Vuonna 1954 koulua laajennettiin ammatillisella päiväjätkokoululla. Laajennuksen suunnitteli yliarkkitehti L.E. Hanstén.

Onkkaalan koulun rakennukset. Oikealla etualalla vuonna 1882 rakennettu poikakansakoulun rakennus (suunnitellut Elis Waldens). Vasemmalla etualalla vuonna 1887 rakennettu tyttökansakoulun rakennus (suunnitellut Elis Waldens), jonka jatkona on vuonna 1954 rakennettu Onkkaalan ammatillisen päiväjätkokoulun rakennus (suunnitellut yliarkkitehti L.E. Hanstén) ja sen vuonna 2001 rakennettu laajennus. Oikealla keskellä vuonna 1928 rakennettu alakansakoulun rakennus (suunnitellut Julius Lehtonen) ja sen takana vuonna 1929 rakennettu talousrakennus (suunnitellut Julius Lehtonen).

Kyläkoulujen rakentaminen Pälkäneelle

Onkkalaan kansakoulun perustamisen ja suosion jälkeen pidettiin tärkeänä, että myös kauempana Onkkaalasta asuneille lapsille pystyttiin järjestämään mahdollisuus käydä koulua. Eri puolille kuntaa alettiin 1890-luvulta alkaen suunnittelemaan koulujen perustamista ja omien koulurakennusten rakentamista.

Vuonna 1903 Pälkäneellä tehtiin päätös koulupiireistä: Onkkaala, Harhala, Laitikkala, Salmentaka, Kukkola ja Painon koulupiiri. Koulupiiriä laajennettiin vuonna 1913 käsittämään Pohjalahden, Sappeen, Vuolijoen ja Myttälän. 1900-luvun alku oli kiivasta kyläkoulujen rakentamisen aikaa.

Kyläkoulut rakentamisjärjestyksessä olivat:

Laitikkala, 1892. Aluksi vuokralla Suttisen talossa vuonna 1892. Laitikkalan koulu paloi vuonna 1895. Suttisen tila on edelleen olemassa.

Salmentaka, 1902, Aiemmin vuokralla vuodesta 1895 Ala-Höllin talon vieraspytingissä.

Harhala, 1906. Aiemmin vuodesta 1901 vuokralla Heikkilän päärakennuksessa ja Marttilassa.

Pohjalahden koulu, 1915, Jussilan tilan rakennuksista, talousrakennus 1917. Aiemmin vuodesta 1911 vuokralla Huntilan Heikkilässä ja vuodesta 1912 Siukolan talossa.

Kukkola, 1916. Aiemmin vuodesta 1910 vuokralla Aukusti Aspilan talossa.

Laitikkala, 1919.

Sappee, 1923. Aiemmin vuodesta 1915 vuokralla Pakaraisen talossa.

Kirvun ja Äimälän piirien alakansakoulut toimivat vuodesta 1924 Epaalan Mäki-Uotialassa ja Äimälän Koskela-Rantalassa. Niille ei rakennettu omaa koulurakennusta. Kirpu liittyi Epaalan koulupiiriin 1927 ja Äimälän piiri lakkautettiin.

Vuolijoen koulu 1925. Aiemmin vuodesta 1921 Ison-Kyörin talossa, jonka rakennukset remontoitiin koulua varten.

Myttäälän koulu, 1929. Aiemmin vuodesta 1921 Myttäälän tilan päärakennuksessa.

Iltasmäen koulu, 1930.

Epaalan kansakoulu, 1939, laajennus 1950. Aiemmin vuodesta 1934 Mäki-Uotilan talossa.

Pälkäneen yhteiskoulu

Sodan päätyttyä ajatus oman oppikoulun saamisesta Pälkäneelle tuli esille. Oppikoulu aloitti 1946 Nuijan talossa. Ratkaisu oli vain väliaikainen, sillä vuonna 1952 valmistui Pälkäneen yhteiskoulu, jonka suunnitteli arkkitehti Bertel Strömmer. Rakennusta korotettiin vuonna 1959 ja laajennettiin vuonna 1962. Molempien laajennustöiden suunnittelijana oli myös Bertel Strömmer.

Pälkäneen yhteiskoulun rakennukset.

Pälkäneen yhteiskoulu Bertel Strömmerin tuotannossa

Bertel Strömmerin (1890-1962) ura alkoi 1910-luvulla. Hän toimi Tampereen kaupunginarkkitehtinä vuosina 1918-1953. Virkatyönsä ohella hän suunnitteli rakennuksia yksityistoimistossaan.

Bertel Strömmerin arkkitehtitoimisto oli hyvin tuottelias. Kaiken kaikkiaan Strömmerin suunnittele-
mia rakennuksia on yli 300. Strömmerin merkittävimmät työt ajoittuvat 1920-luvun loppuun ja 1930-
luvulle. Tyyllillisesti Strömmerin työt kehittyivät alkuvuosien jugendista 1920-luvun klassismiin ja
edelleen 1930-luvulta alkaen kohti funktionalismia.

Suunnittelutyössään Bertel Strömmer oli omimmillaan 1920-luvun lopulla, jolloin hän itse kutsui tyy-
liään strömmerismiksi. Tyyllillisesti hän oli tuolloin omaksunut klassismin, jonka pohjalta hän kehitti
omaa suunnittelunäkemyksensä. Tyypillistä strömmerismia edustivat hillityt julkisivut, joissa oli hie-
nostuneita koristeluja ja harkittuja yksityiskohtia. Sisätiloiltaan rakennukset saattoivat olla näyttä-
vän runsaita. Strömmerismin kultakautta edustavat esimerkiksi Tampereella sijaitsevat Tammer-
hotelli (1929) ja Tuulensuun talo (1929).

1930-luvulla yleinen taloustilanne heikkeni ja rakentamisessa alettiin suosia korutonta ja asiallista
tyyliä, joka kehittyi funktionalismiksi. Strömmer omaksui funktionalismin suunnitteluperiaatteet,
mutta kiinnitti huomiota rationaalisuuden lisäksi rakennuksen muotokieleeseen ja kauneusarvoihin.
Strömmerismi näkyi Bertel Strömmerin funktionalismissa esimerkiksi pyöristettyinä muotoina ja
harkittuina yksityiskohtina. Funktionalismia edustavat esimerkiksi Strömmerin suunnittelemat Tam-
pereen linja-autoasema (1938) ja Tempontalo (1938).

Toisen maailmansodan jälkeen funktionalismia saatettiin pehmentää romanttisiksi kutsutuilla yksi-
tyiskohdilla, muun muassa luonnonkivilaatoilla, satula- ja aumakatoilla sekä pyöristetyillä nurkilla.
Monissa Bertel Strömmerin arkkitehtitoimiston 1940-luvun lopulle ja 1950-luvulle sijoittuvissa töissä
on nähtävissä näitä romanttisen funktionalismin piirteitä.

1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla Bertel Strömmerin arkkitehtitoimisto suunnitteli lukuisia koulura-
kennuksia. Tampereelle toimisto suunnitteli muun muassa Kissanmaan koulun (1948), Härmälän
koulun (1952) ja Amurin koulun (1954) sekä muualle Pirkanmaalle ja Suomeen muun muassa Ylö-
järven kansakoulun (1948), Pälkäneen yhteiskoulun (1950, 1959 ja 1962), Ruoveden yhteiskoulun
(1951 ja 1954), Ylistaron yhteiskoulun (1952) ja Ylöjärven kansalaiskoulun (1961).

Pälkäneen yhteiskoulun suunnittelun aikaan Bertel Strömmer täytti 60 vuotta. Pälkäneen yhteis-
koulu sijoittuu Strömmerin uran loppupäähän. Hän johti arkkitehtitoimistoansa, jossa varsinaisen
suunnittelutyön tekivät toimiston luotetut työntekijät. Vuonna 1949, kun Pälkäneen yhteiskoulun
luonnospiirustukset valmistuivat, Strömmerin toimistossa työskentelivät muun muassa Mikael Nor-
denswan, Kerttu Nuoliala, Erkki Liuha sekä Bertel Strömmerin poika Gunnar Strömmer, joka peri
Strömmerin arkkitehtitoimiston vuonna 1962. 1950-luvulla Bertel Strömmer sairasteli paljon, eikä
todennäköisesti enää osallistunut aktiivisesti kaikkiin suunnittelutöihin, mutta seurasi projektien ete-
nemistä. Samoihin aikoihin Pälkäneen yhteiskoulun kanssa suunnitellun Kissanmaan koulun suun-
nittelijana on ollut Bertel Strömmerin lisäksi Mikael Nordenswan. Vuonna 1949 laadituissa Pälkä-
neen yhteiskoulun piirustuksissa on Bertel Strömmerin allekirjoitus, mutta vuonna 1959 laaditussa
Pälkäneen yhteiskoulun korotuksen piirustuksessa on leima "Arkkitehtitoimisto Bertel Strömmer" ja
allekirjoitus, joka ei ole Bertel Strömmerin. Vuoden 1961 Pälkäneen yhteiskoulun laajennusosan
piirustuksessa on toimiston leima ja allekirjoitus, joka alkaa kirjaimella G, mikä mahdollisesti viittaa
nimeen Gunnar Strömmer.

Luopioisten koululaitoksen vaiheet

Luopioisten kirkonkylän kansakoulu

Kansakoulun perustamisen valmistelu alkoi Luopioisissa vuonna 1869. Opetustyö käynnistyi vuonna 1873 sen jälkeen, kun kunta oli ostanut ja remontoanut tarkoitusta varten Rajalan talon Kirkonkylästä. Rajalassa oli tulipalo vuonna 1909, minkä jälkeen vuonna 1910 valmistui uusi kansakoulurakennus Rajalan talon viereen. Rajala purettiin uuden koulurakennuksen tieltä vuonna 1954.

Luopioisten kirkonkylän koulurakennukset. Taaempana vuonna 1910 rakennettu kansakoulurakennus, etualalla vuonna 1954 rakennettu koulu.

Kyläkoulujen rakentaminen Luopioisiin

Luopioisissa kyläkoulujen perustamista pidettiin tärkeänä. Aitoossa sivistystä edistivät useat yksityiset henkilöt, jotka pitivät erityisen tärkeänä koulutuksen järjestämistä. Luopioisissa merkittäväksi syyksi koulujen perustamiseen johti usein pitkät välimatkat vesistöjen eri puolilta.

Ensimmäiseksi koulupiiriäksi Luopioisissa päätettiin vuonna 1899 Kirkonkylä, Aitoo, Padankoski, Puutikkala, Kantola ja Ämmätsä. Koulupiirijakoon lisättiin vuonna 1918 Haltia ja vuonna 1920 Kuohijoki.

Kyläkoulut rakentamisjärjestyksessä olivat:

Padankoski, 1895 ja 1938. Aiemmin vuokralla Salimäen talossa vuodesta 1891. Vuodesta 1927 vuoteen 1938 lisäksi vuokralla Tulokkaantalossa.

Puutikkala 1901, 1930 ja 1959.

Kantola 1902 ja 1923. Kantolan kansakoulun nimi vaihtui Rautajärveksi vuonna 1962.

Ämmätsä 1902, 1936 ja 1956.

Aitoo 1915. Aiemmin vuodesta 1894 Iso-Hyökin talossa, jonka rakennukset remontoitiin koulua varten. Vuodesta 1921 vuokralla Ala-Viukarin rakennuksessa.

Haltia 1926. Aiemmin vuokralla Hakalan talossa vuodesta 1920 ja Körhämöltä vuokratussa tilassa.

Kuohijoki 1927. Koulu aloitti vuonna 1920 Ali-Kipparin talossa, joka paloi vuonna 1924. Sen jälkeen oli vuokralla Passilan talossa, kunnes oma koulutalo rakennettiin.

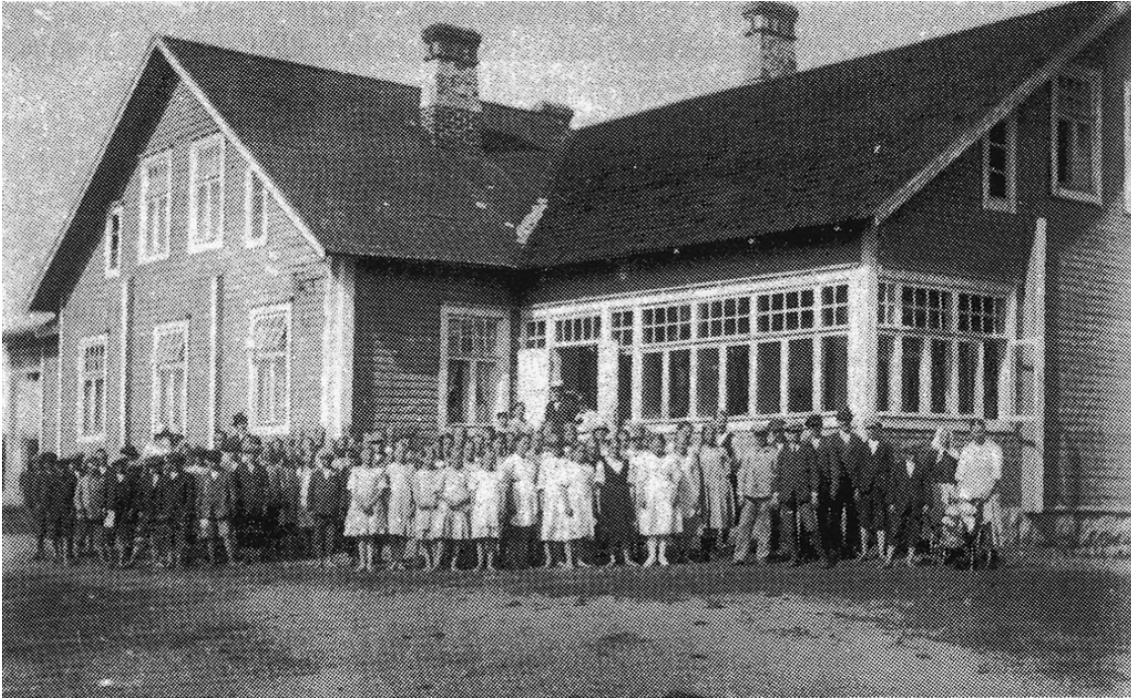
Aitoon koulu. Kuva: Aamulehti 9.6.2020.

Aitoon yhteiskoulusta Anna Tapion kouluun

Aitoon yhteiskoulu Oy perustettiin vuonna 1917. Osakeyhtiö osti Touko-nimisen maatilan Aitoon keskustasta. Koulu toimi Touon talon rakennuksissa. Vuonna 1921 rakennettiin Touon tilalle oppilaskoti Toukola ja voimistelusalit vuokrattiin Lääkärin talosta. Aitoon yhteiskoulu Oy teki vararikon vuonna 1930, minkä jälkeen se siirtyi pankin omistuksen kautta Anna Tapion omistukseen vuonna 1934. Koulun toiminta siirtyi vuonna 1937 vuokralla Ala-Viukarin rakennukseen ja koulu lakkautettiin vuonna 1940.

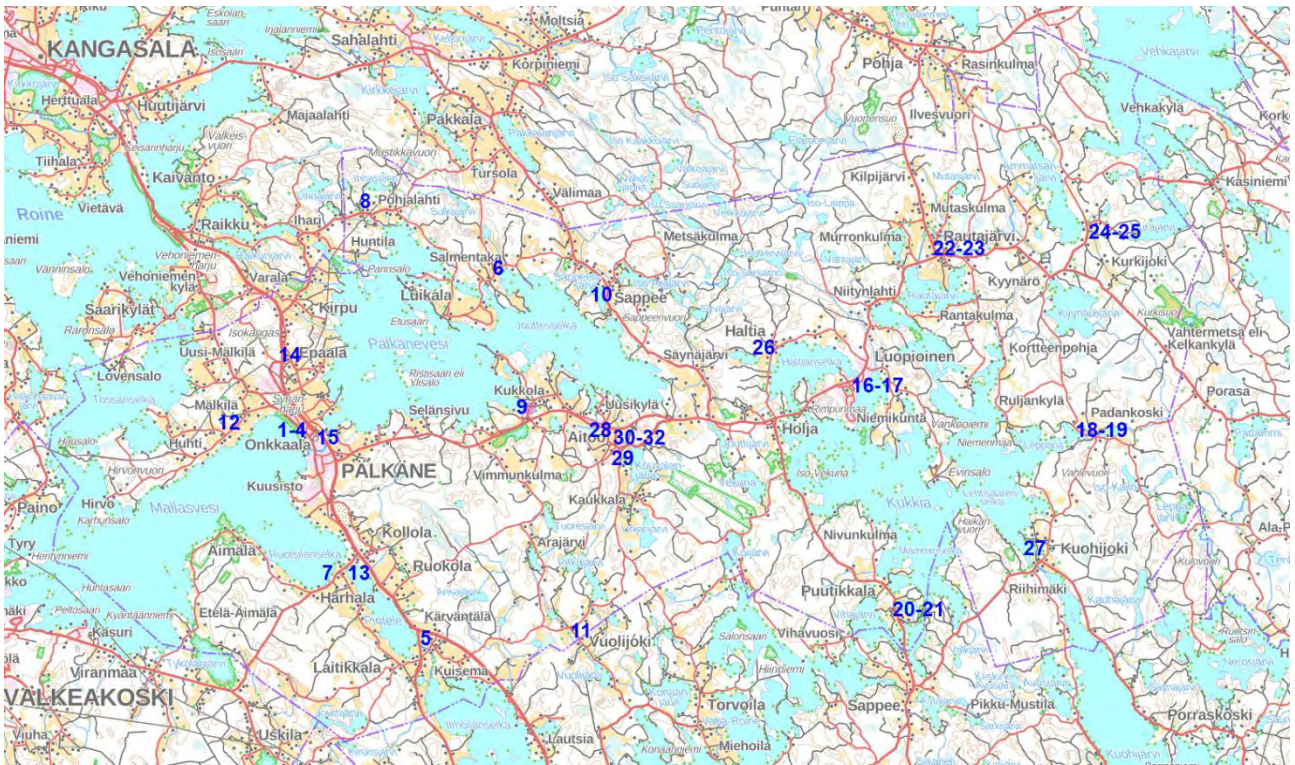
Vuonna 1934 Anna Tapio perusti yksityisen Aitoon kotitalouskoulun, joka toimi Touon tilalla Aitoon Yhteiskoulu Oy:ltä vapautuneissa tiloissa. Kotitalouskoulun toiminta päättyi vuonna 1941, kun Anna Tapion anomana Aitooseen oli perustettu kotitalouskeskikoulu 1940. Kotitalouskeskikoulu jatkoi Touon tilan rakennuksissa. Koulua varten rakennettiin majoitusrakennuksia, luokkatiloja ja ruokala 1940- ja 1950-luvuilla. 1963 valmistui uusi koulurakennus. Viimeisimpinä ovat valmistuneet asuntola Tapiola vuonna 2004 ja Annala vuonna 2012. Koulu jatkaa toimintaansa edelleen nimellä Anna Tapion koulu.

Aitoon yhteiskoulun rinnalla alkoi vuonna 1921 toimia Aitoon talous- ja puutarhakoulu, joka toimi Touon tilalla ja vuodesta 1934 vuokralla Knaapin talossa ja Heikkilän talossa. Vuonna 1941 talouskoulu aloitti toimintansa Haapamäen Kartano Oy:ltä ostetuissa mylly- ja sahalaitoksen rakennuksissa Sappeessa Pälkäneveden rannalla. Toiminta jatkui vuodesta 1949 Aitoon emäntäkouluna, sen jälkeen vuoteen 2006 nimellä Aitoon kotitalousoppilaitos ja vuodesta 2006 nimellä Aitoon koulutuskeskus.

Touon tilan entinen päärakennus, jossa Aitoon yhteiskoulu aloitti toimintansa. Kuva vuodelta 1921. Kuva: Esko Viharin albumi.

Koulukohtaiset tiedot ja nykytilanne

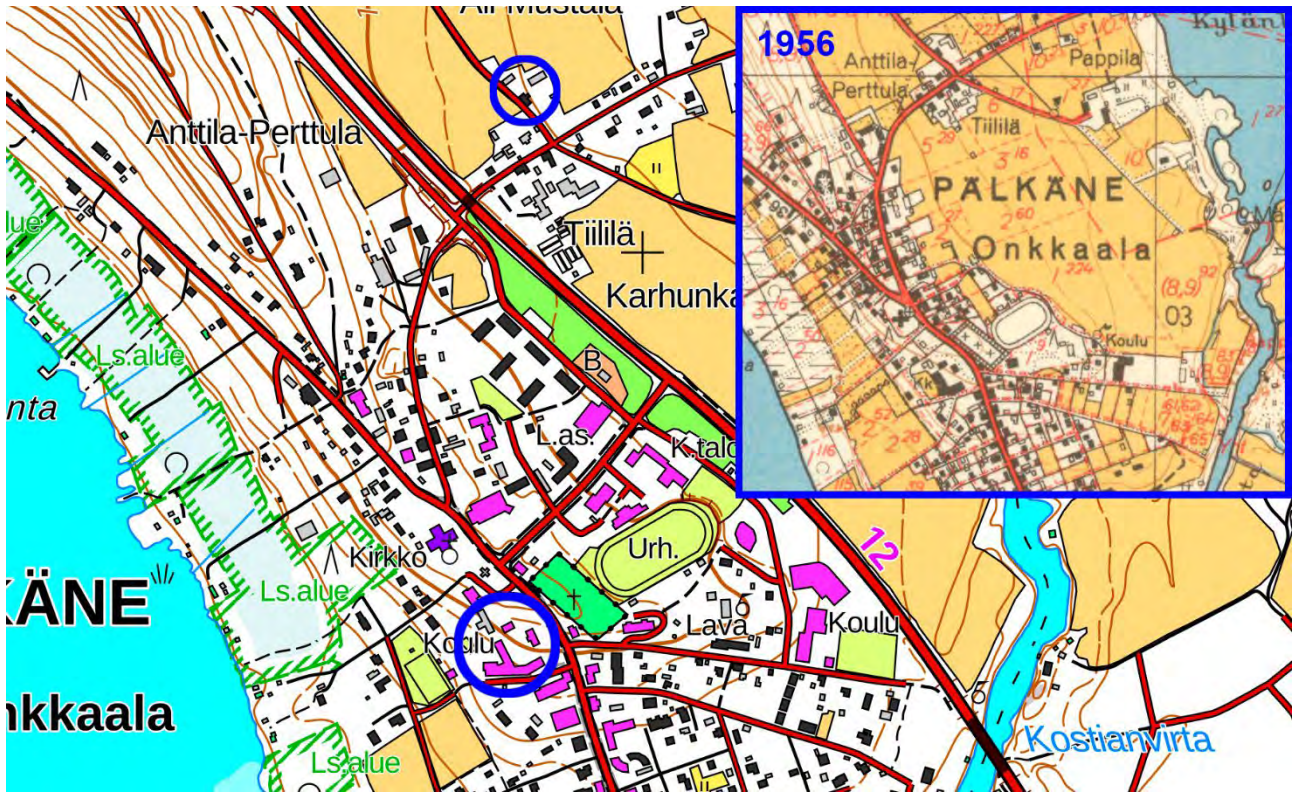

Koulurakennukset numeroituna maastokartalle.

Erillisiä koulurakennuksia on Pälkäneen alueella 32 kpl.

Onkkaalan koulu

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
1	Poikakansa- koulu	1882	Elis Waldens	Koulu
2	Tyttökansakoulu	1887	Elis Waldens	Koulu
3	Alakoulu	1928	Julius Lehtonen	Esikoulu
	Talusrakennus	1929	Julius Lehtonen	Esikoulun käytössä
4	Ammatillinen päiväjätkokoulu	1954, laajennus 2001	L.E. Hanstén, laajennus Arkkitehtitoimisto Rantanen & Co	Koulu

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Ylempi sininen ympyrä = Ali-Mustala, alempi ympyrä = Onkkaalaan koulun rakennukset.

Poikakansakoulun rakennus.

Tyttökansakoulun rakennus.

Vasemmalla tyttökansakoulun rakennus, oikealla ammatillinen päiväjatkokoulu.

Ammatillinen päiväjätkokoulu ja vuonna 2001 rakennettu laajennusosa.

Alakoulu.

Talousrakennus.

Pälkäneen kyläkoulut

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
	Laitikkalan kansa- koulu	1892		Palo 1918.
5	Laitikkalan kan- sakoulu	1919	Arkkitehti Toivo Paatola	Koulu lakannut 2014. Nykyään Hämeen Partiosäätiön kurssi- ja leirikeskus.

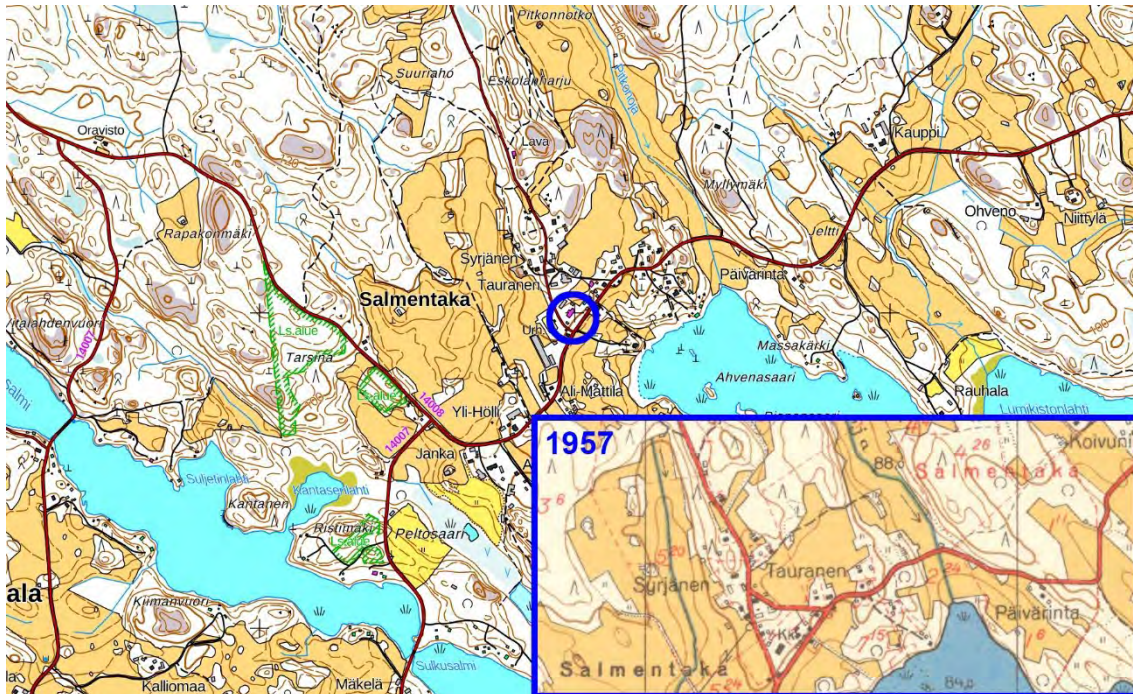

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Laitikkalan kansakoulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
6	Salmentaan kansakoulu	1902		Asuinkäytössä. Yksityisessä omistuksessa. Koulu lakkautettiin 2010.

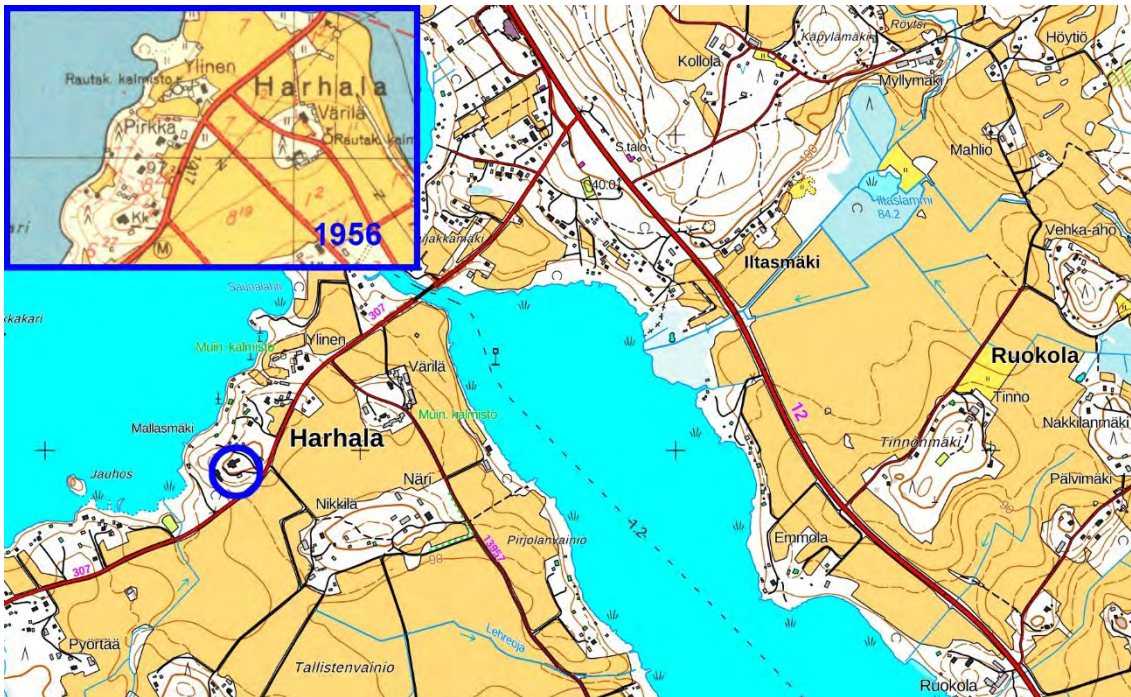

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Salmentaan koulu.

	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
7	Harhalan (Ruotsilan) kansakoulu	1906	Arkkitehti Toivo Paatola	Muutettu asunnoksi. Yksityisessä omistuksessa. Koulu lakkautettiin 1956.

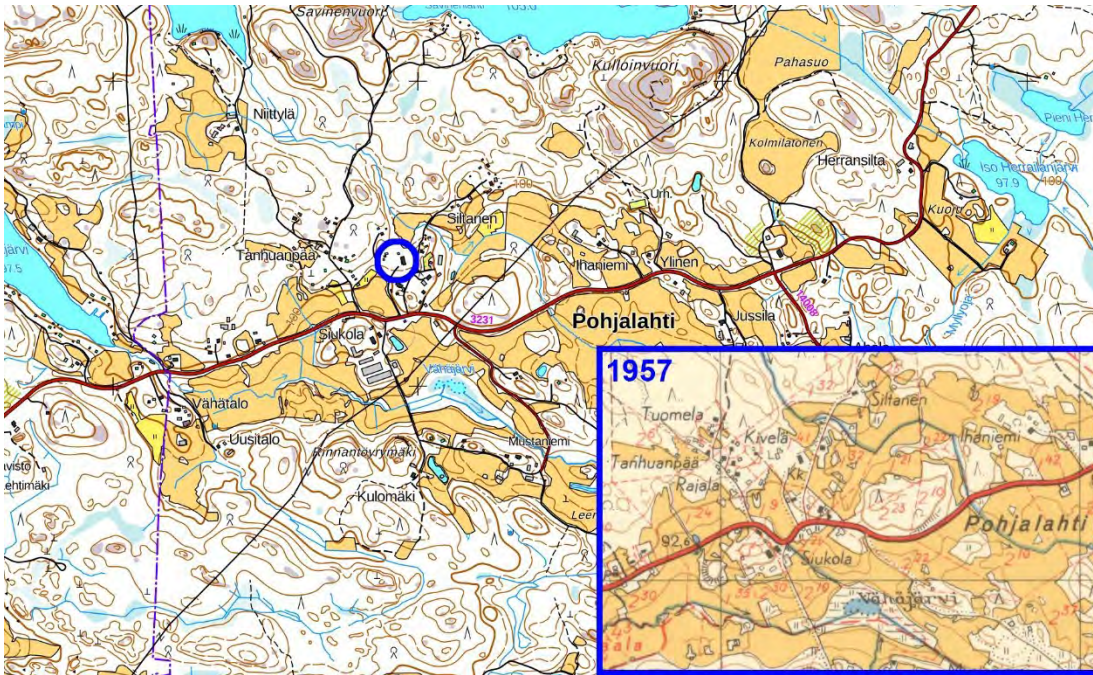

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Harhalan koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
8	Pohjalahden kansakoulu	1915	Rakennus- mestari Selim Laaksonen	Yksityisessä omistuksessa, ei tällä hetkellä käytössä. Koulu lakkautettiin 1956.
	Talousrakennus	1917	Rakennus- mestari Julius Lehtonen	Alkuperäinen talousrakennus purettu?

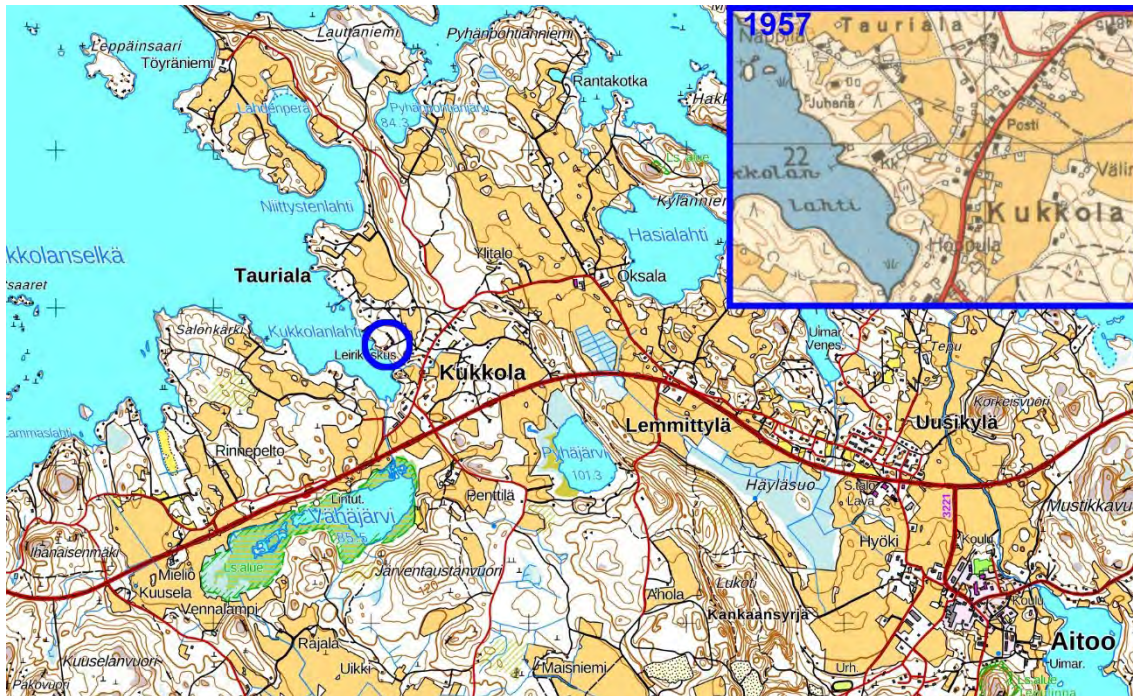

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Pohjalahden koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
9	Kukkolan kansa- koulu	1916	Rakennus- mestari Arvid Männistö	Tampereen Helluntaiseurakun- nan leirikeskus. Koulu lakkautettiin 1966.

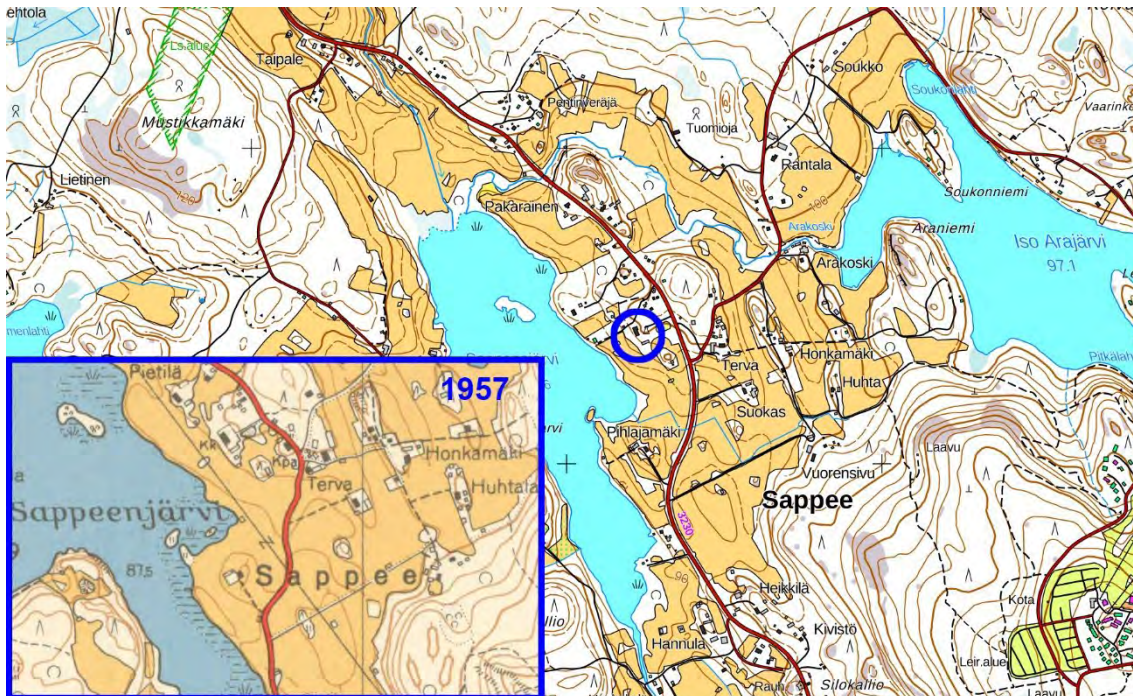

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Kukkolan koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
10	Sappeen kansa- koulu	1923	Rakennus- mestari Heikki Tiitola	Sappeen kyläyhdistyksen käytössä vuodesta 2022. Koulu lakkautettiin 1966.

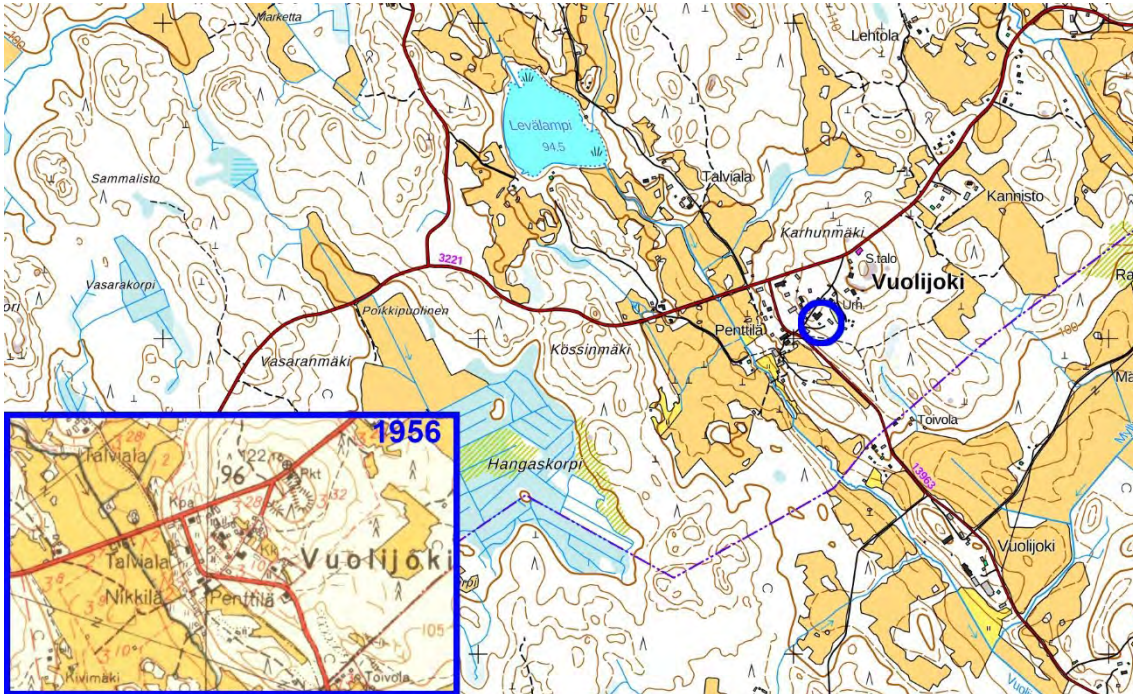

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Sappeen koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
11	Vuolijoen kansa- koulu	1925	Rakennus- mestari Julius Lehtonen	Muutettu asunnoksi. Yksityisessä omistuksessa. Koulu lakkautettiin 1966.

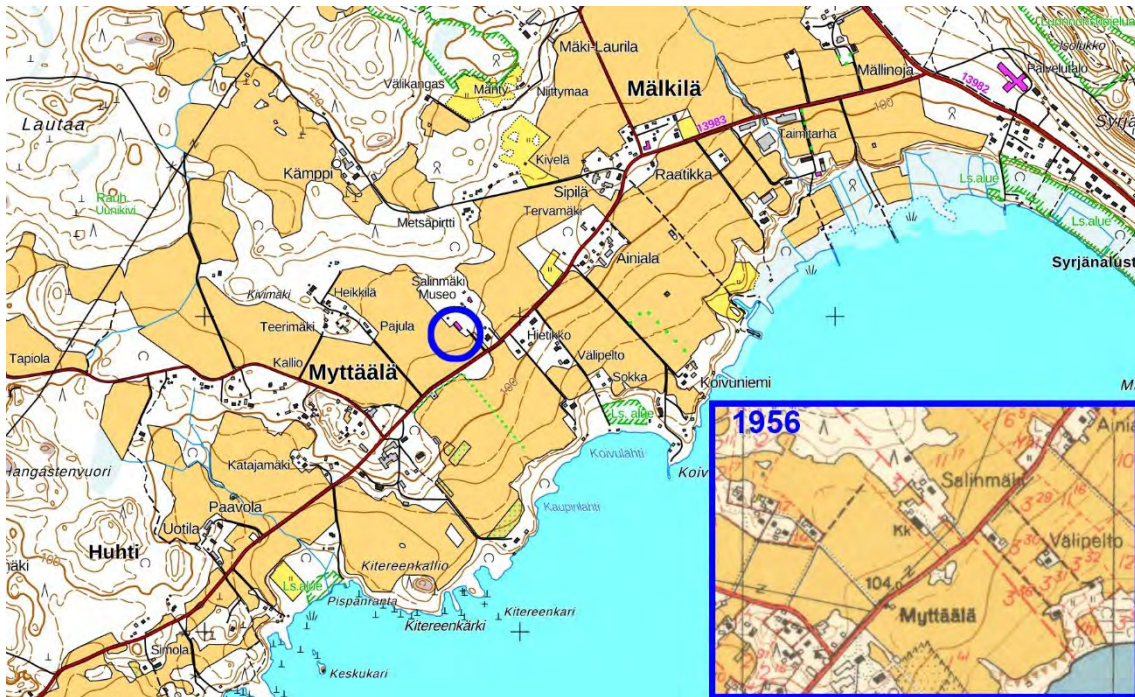
Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Vuolijoen koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
12	Myttäälän kansa- koulu	1929	Rakennus- mestari Julius Lehtonen	Yksityisessä omistuksessa, ei tällä hetkellä käytössä. Koulu lakkautettiin 1975.

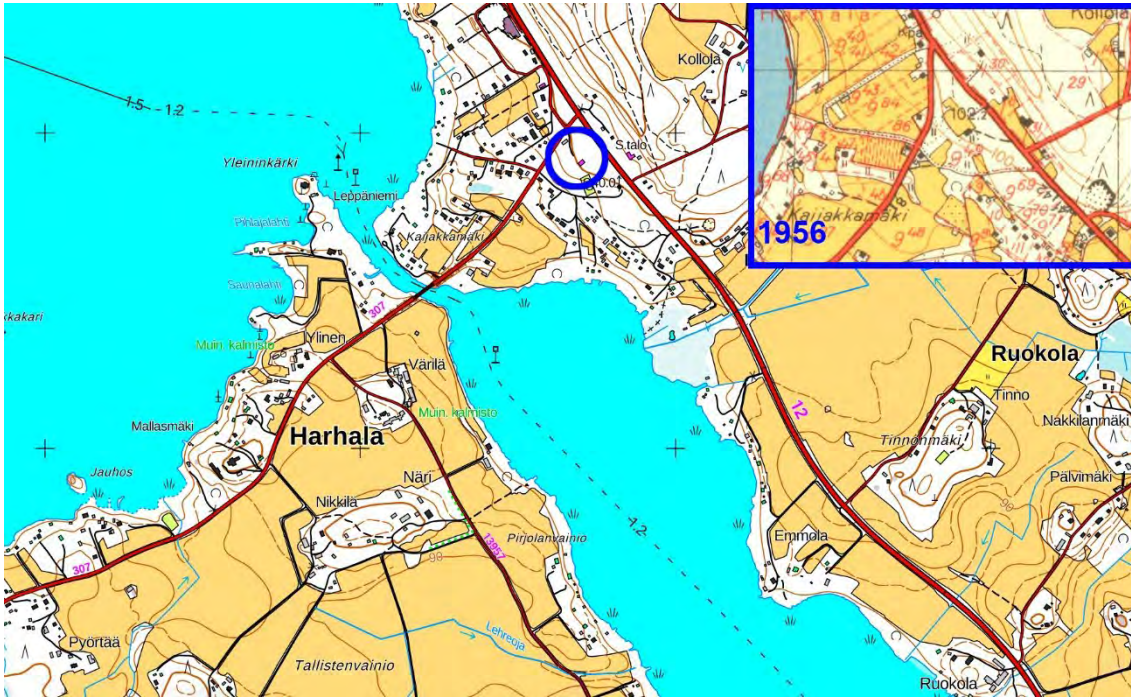

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Myttäälän koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
13	Iltasmäen (nyk. Harhalan) kansakoulu	1930	Rakennus- mestari Julius Lehtonen	Pälkäneen kunnan omistuksessa, ei tällä hetkellä käytössä. Koulu lakkautettiin 2020.

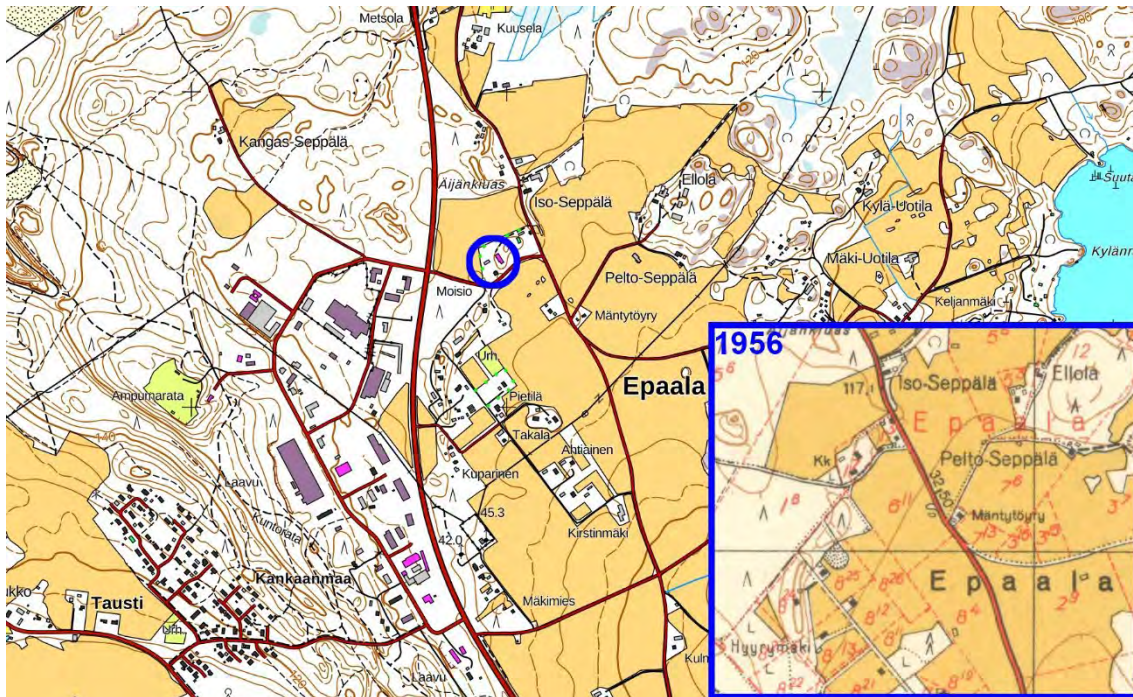

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Iltasmäen koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
14	Epaalan kansa- koulu	1939, laajen- nus 1950	Rakennus- mestari Julius Lehtonen	Yksityisessä omistuksessa, kokous- ja juhlatila. Koulu lakkautettiin 2013.

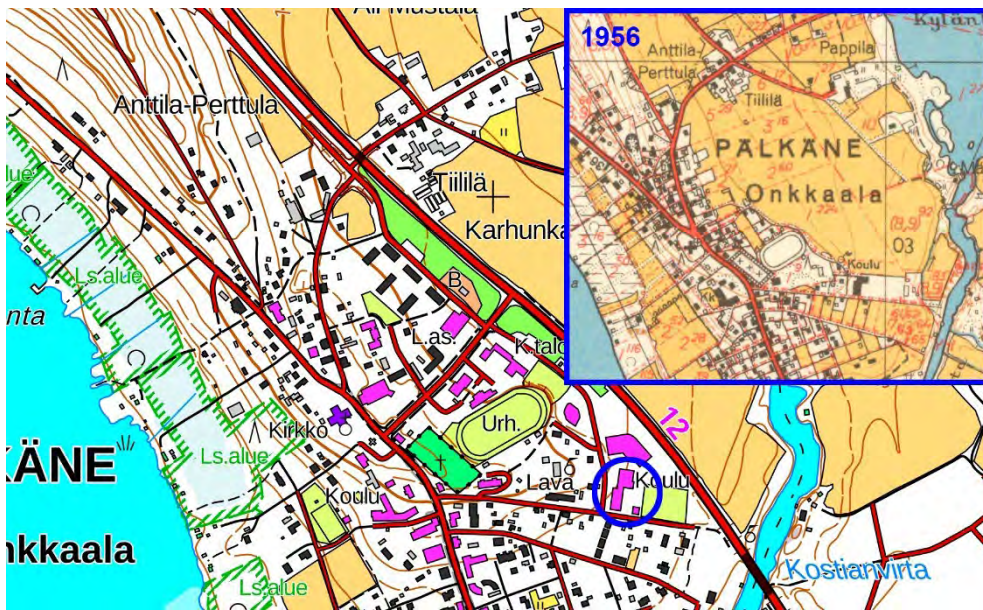
Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Epaala koulu.

Pälkäneen yhteiskoulu

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
15	Yhteiskoulu	1952	Arkkitehti Bertel Ström- mer	Yläaste ja lukio.
	Yhteiskoulun ko- rotus	1959	Arkkitehti Bertel Ström- mer	
	Laajennusosa	1962	Arkkitehti Bertel Ström- mer	

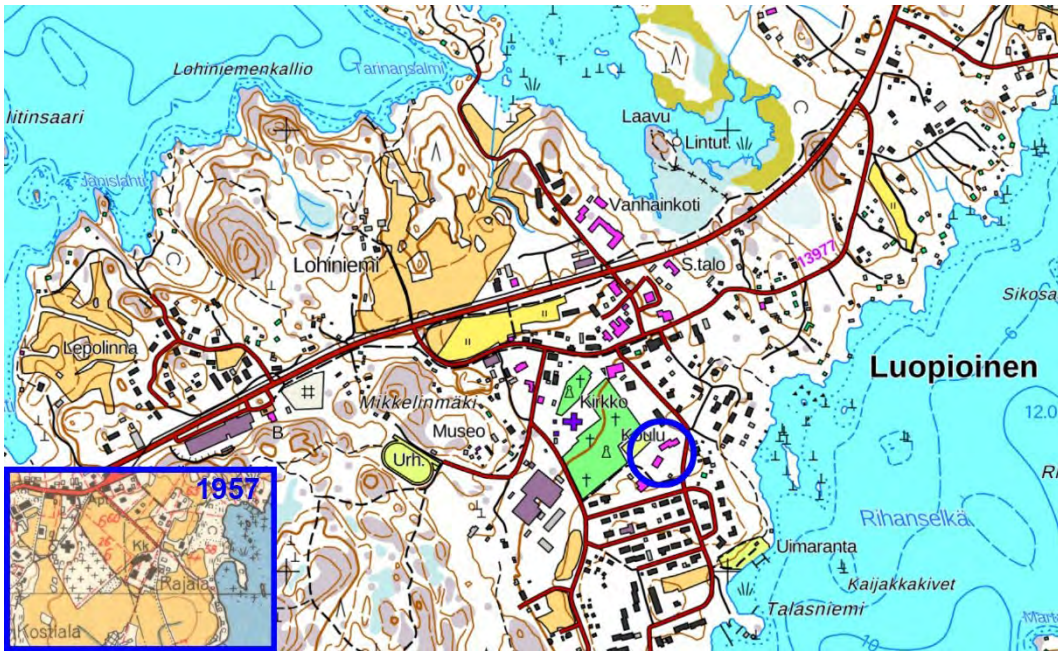
Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Pälkäneen yhteiskoulu.

Luopioisten kirkonkylän koulu

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
16	Kirkonkylän kansakoulu	1910		Kirjasto.
17	Kirkonkylän kansakoulu	1954	Arkkitehti Jaakko Ilveskoski	Koulu.

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennukset on esitetty sinisellä ympyrällä.

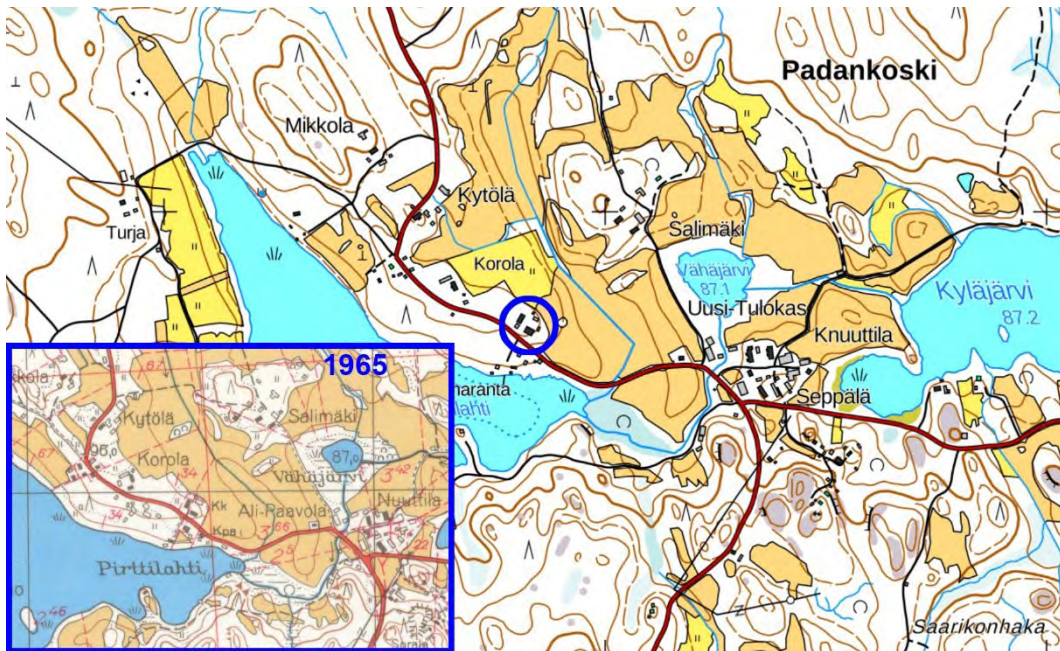
Luopioisten vuonna 1910 rakennettu koulurakennus.

Luopioisten vuonna 1954 rakennettu koulurakennus.

Luopioisten kyläkoulut

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
18	Padankosken kansakoulu	1895		Yksityisessä omistuksessa. Koulu lakkautettiin 1966.
19	Padankosken alakansakoulu	1938	Rakennus- mestari Paavo Myllärniemi	

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1965 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

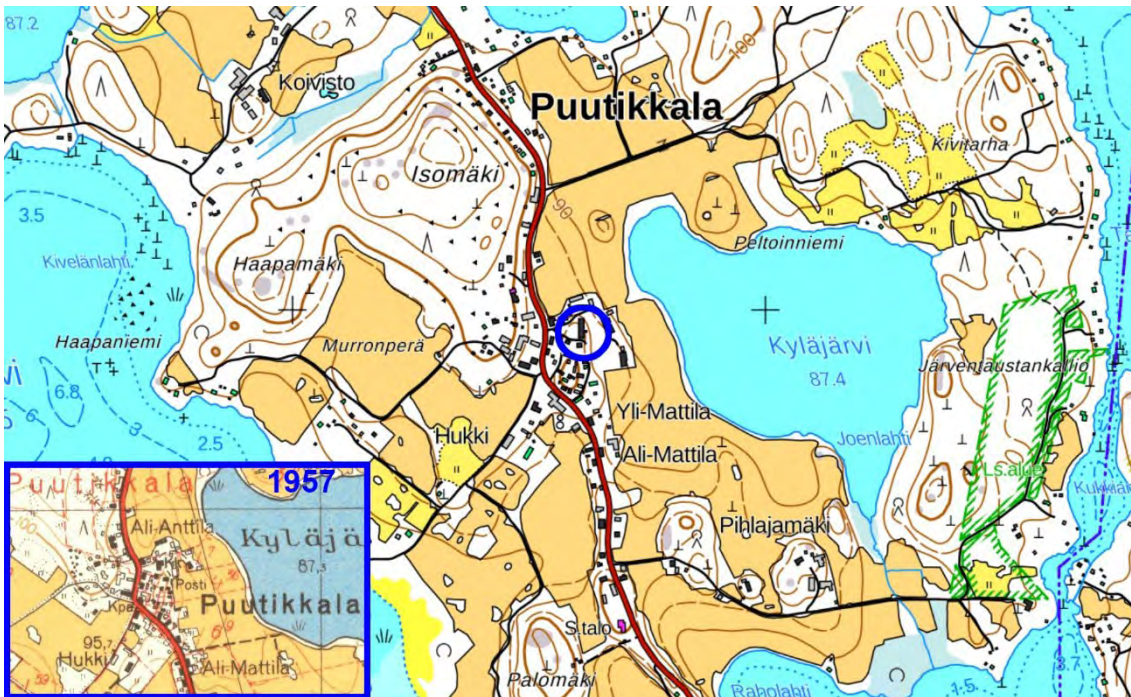
Padankosken vuonna 1895 rakennettu koulurakennus.

Padankosken vuonna 1938 rakennettu koulurakennus.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
	Puutikkalan kansakoulu	1901		Purettu. Kivijalka tallella.
20	Puutikkalan alakansakoulu	1930	Kansakoulujen piirustus-toimisto	Asuinkäytössä. Koulu lakkautettiin 1995.
21	Puutikkalan kansakoulu	1959		Asuinkäytössä. Koulu lakkautettiin 1995.

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennukset on esitetty sinisellä ympyrällä.

Puutikkalan koulurakennukset.

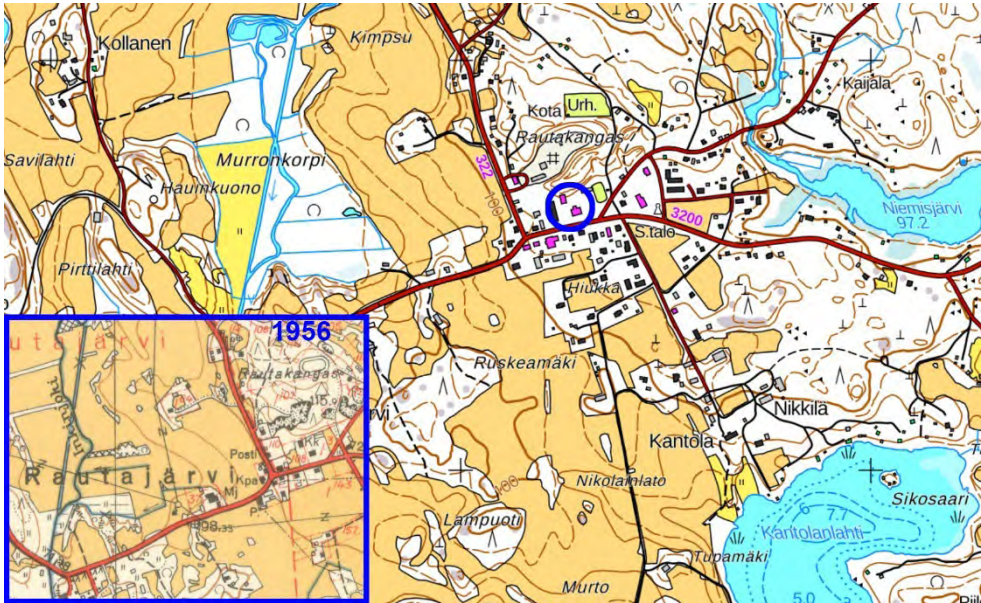

Puutikkalan vuonna 1959 rakennettu koulurakennus.

Puutikkalan vuonna 1930 rakennettu koulurakennus.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö
22	Kantolan (Rautajärven) kansakoulu	1902		Pälkäneen kunnan omistuksessa. Rakennuksissa kyläyhdistyksen toimintaa.
23	Kantolan (Rautajärven) alakansakoulu	1923	Rakennusmestari Heikki Tiitola	Koulu lakkautettiin 2021.

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1956 maastokartta. Koulurakennus on esitetty sinisellä ympyrällä.

Kantolan vuonna 1902 rakennettu koulurakennus.

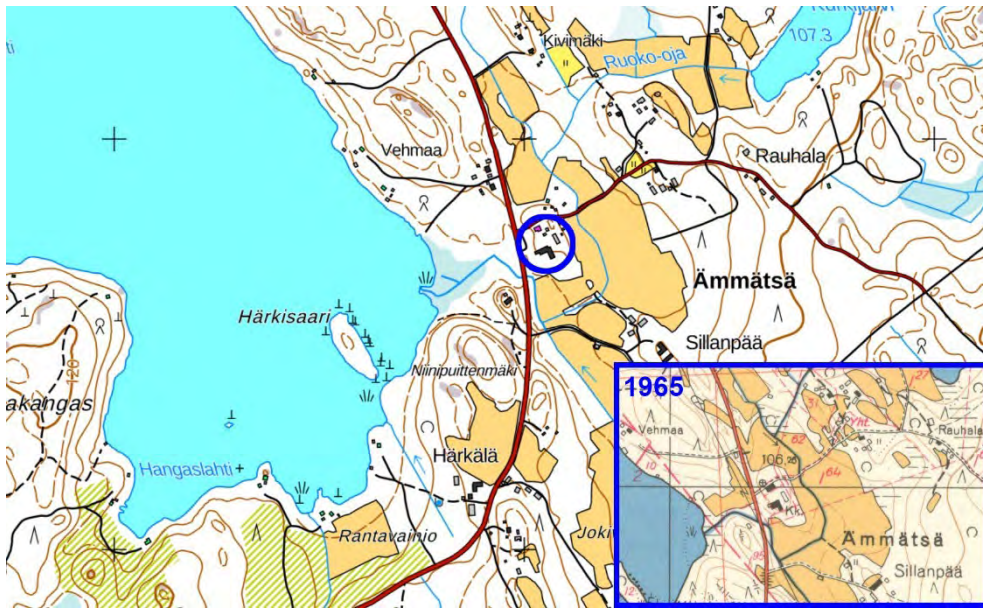

Kantolan vuonna 1902 rakennettu koulurakennus.

Kantolan vuonna 1923 rakennettu koulurakennus.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
	Ämmätsän kansakoulu	1902		Purettu
24	Ämmätsän alakansakoulu	1936	Rakennus- mestari Julius Lehtonen	Kyynärön-Ämmätsän-Vah- dermetsän kylätalo. Koulu lakkautettiin 1997.
25	Ämmätsän kansakoulu	1956	Maaseudun keskusraken- nus-toimisto	Asuinkäytössä. Koulu lakkautettiin 1997.

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1965 maastokartta. Koulurakennukset on esitetty sinisellä ympyrällä.

Ämmätsän vuonna 1936 rakennettu koulurakennus.

Ämmätsän vuonna 1936 rakennettu koulurakennus.

Ämmätsän vuonna 1956 rakennettu koulurakennus.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
26	Haltian kansa- koulu	1926	Rakennus- mestari Heikki Tiitola	Yksityisessä omistuksessa. Koulu lakkautettiin 1966.

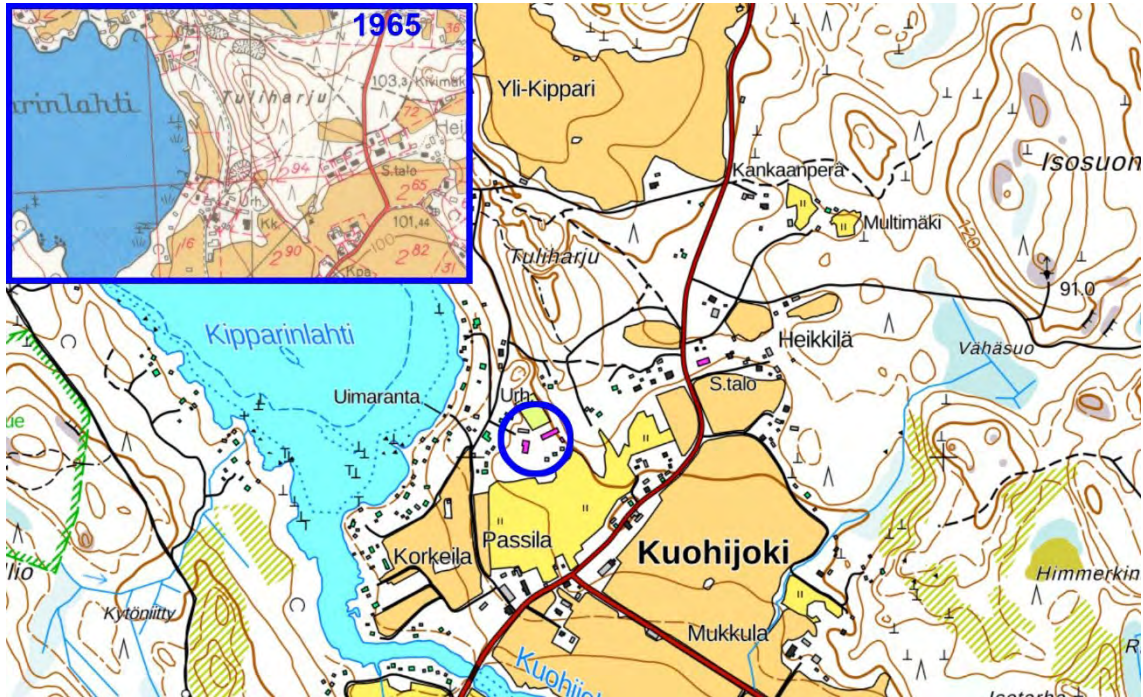

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennukset on esitetty sinisellä ympyrällä.

Haltian koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
27	Kuohijoen kansakoulu	1927	Rakennus- mestari Heikki Tiitola	Omistaja Suomen vapaa evankelisluterilainen seura- kuntaliitto Leiri- ja kokoustilana. Koulu lakkautettiin 1970.

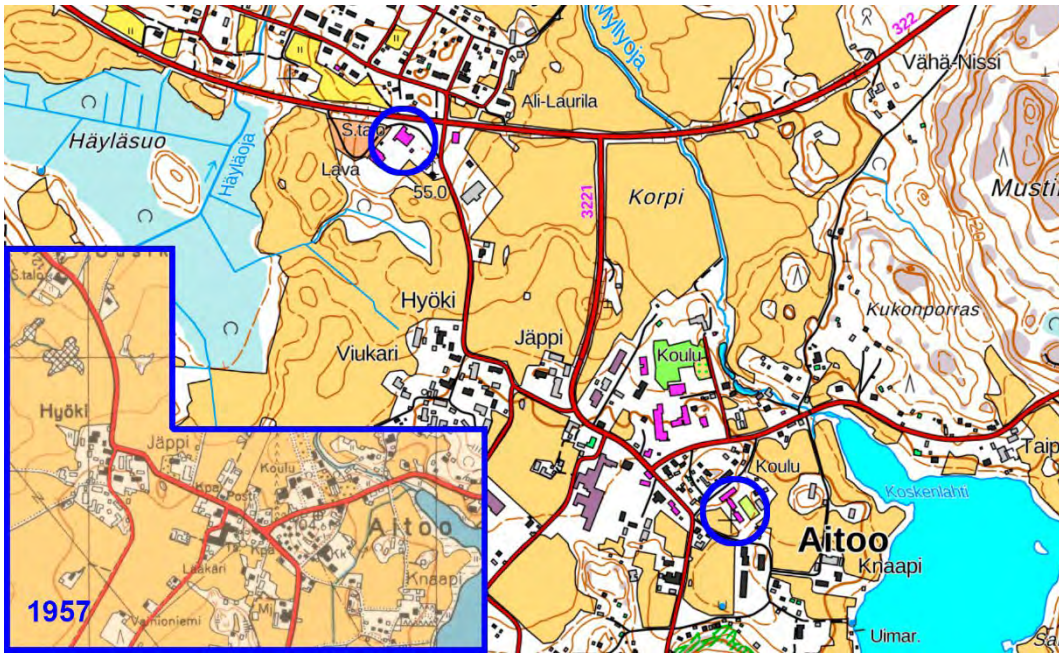
Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1965 maastokartta. Koulurakennukset on esitetty sinisellä ympyrällä.

Kuohijoen koulu.

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
28	Aitoon kansa- koulu (nykyinen Aitoon VPK:n Honkala)	1915	Rakennus- mestari Heikki Tiitola	VPK:n omistuksessa Kokous- ja juhlatilana
29	Aitoon kansa- koulu	1951	Arkkitehti Jaakko Ilves- koski	Koulu

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta. Koulurakennukset on esitetty sinisellä ympyrällä. Ylempi sini-
nen ympyrä = Honkala, alempi ympyrä = vuonna 1951 rakennetut koulurakennukset.

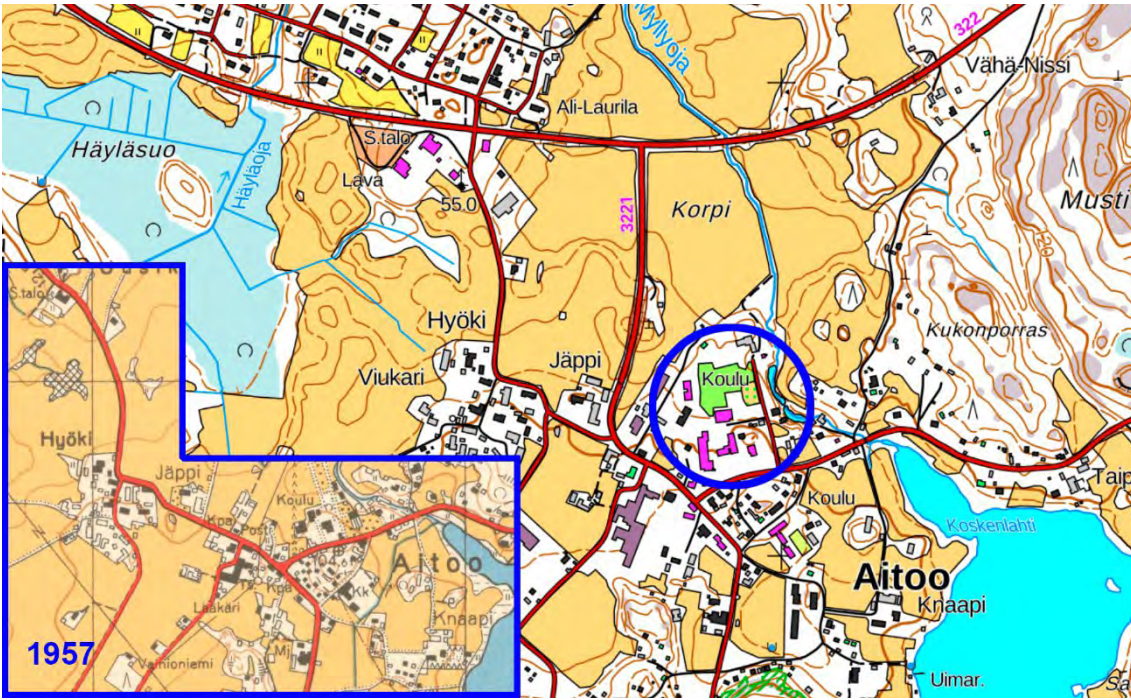
Aitoon vuonna 1915 rakennettu koulurakennus.

Aitoon koulu.

Anna Tapion koulu (entiset Aitoon yhteiskoulun ja Aitoon kotitalouskeskikoulun rakennukset)

Numero	Rakennus	Rakentamis- vuosi	Suunnittelija	Nykyinen käyttö Huomioita
30	Aitoon yhteis- koulun vanha päärakennus, Touon tilan pää- rakennus			Koulu
31	Aitoon yhteis- koulun vanha koulurakennus, oppilaskoti Tou- kola	1921/1957		Koulu Laajennettu ja muutettu use- assa ei vaiheessa
	Aitoon kotitalous- keskikoulun opet- tajien asuntola Im- pivaara	1949		Purettu
	Aitoon kotitalous- keskikoulun sauna	1952	Arkkitehti Heikki Sysi- metsä	Sauna
	Aitoon kotitalous- keskikoulun opet- tajien asuntola Pääskylä	1952		Asuinkäytössä
	Aitoon kotitalous- keskikoulun ruo- kala	1959		Ruokala
	Aitoon kotitalous- keskikoulun koti- eläinsuojat ja puimalato	1962		
	Aitoon kotitalous- keskikoulun trak- toritalli ja kalusto- vaja	1964		
32	Aitoon kotita- louskeskikoulu	1963	Arkkitehti Mika Erno	Koulu
	Asuntolat Tapiola ja Annala	2004 ja 2012		Asuntola

Karttavertailu: ajantasainen ja vuoden 1957 maastokartta.

Aitoon yhteiskoulun vanha päärakennus, Touon tilan päärakennus.

Aittoon yhteiskoulun vuonna 1921 rakennettu koulu- asuntolarakennus Toukola.

Aittoon yhteiskoulun vuonna 1921 rakennettu, vuonna 1957 saneerattu koulu- asuntolarakennus Toukola.

Aitoon yhteiskoulun vuonna 1963 rakennettu koulurakennus.

Koulurakennusten luokittelu

Pälkäneen koulurakennuksissa on nähtävissä yhtäläisyyksiä rakentamisajankohdan, suunnittelijoiden, rakentamistavan ja arkkitehtonisten ominaisuuksien osalta.

Luokittelu rakentamisajankohdan mukaan

Pälkäneellä on säilynyt kolme **1880-luvulla rakennettua** koulurakennusta: Onkkaalan poikakansakoulu, Onkkaalan tyttökansakoulu ja Padankosken koulu.

Ennen itsenäisyyttä rakennettuja koulurakennuksia ovat: Salmentaan, Harhalan, Pohjalahden ja Kukkola, Kantolan, Aitoon kansakoulut sekä Luopioisten kirkonkylän koulu ja Aitoon yhteiskoulun vanha päärakennus.

Suomen itsenäistymisen jälkeen, mutta ennen II maailmansotaa rakennettuja koulurakennuksia ovat: Laitikkalan, Sappeen, Vuolijoen, Myttäälän, Iltasmäen, Haltian, Epaalan ja Kuohijoen kansakoulut sekä Onkkalaan, Padankosken, Puutikkalan, Kantolan ja Ämmätsän alakoulurakennukset sekä Aitoon yhteiskoulun asuntola - koulurakennus Toukola.

II maailmansodan jälkeen on rakennettu: Onkkaalan ammatillinen päiväjatkokoulun rakennus, Pälkäneen yhteiskoulu, Luopioisten kirkonkylän kansakoulu, Puutikkalan kansakoulu, Ämmätsän kansakoulu, Aitoon kansakoulu ja Aitoon kotitalouskeskikoulun rakennus.

Luokittelu suunnittelijoiden mukaan

Rakennusmestari **Julius Lehtosen** suunnittelemia rakennuksia on 6: Vuolijoen kansakoulu, Myttäälän kansakoulu, Iltasmäen kansakoulu, Epaalan kansakoulu sekä Onkkalaan ja Ämmätsän alakansakoulun rakennukset.

Rakennusmestari **Heikki Tiitolan** suunnittelemia rakennuksia on 5: Sappeen, Kantolan, Haltian, Kuohijoen ja Aitoon kansakoulut.

Elis Waldensin suunnittelemia rakennuksia on 2: Kostian koulun poikakansakoulu ja tyttökansakoulu.

Arkkitehti **Jaakko Ilveskosken** suunnittelemia rakennuksia on 2: Luopioisten kirkonkylän kansakoulu ja Aitoon kansakoulu.

Arkkitehti **Toivo Paatolan** suunnittelemia rakennuksia on 2: Laitikkalan kansakoulu ja Harhalan kansakoulu.

Arkkitehti **Mika Ernon** suunnittelemia rakennuksia on 1: Aitoon kotitalouskeskikoulu.

Yliarkkitehti **L.E. Hansténin** suunnittelemia rakennuksia on 1: Onkkaalan ammatillinen päiväjatkokoulu.

Rakennusmestari **Selim Laaksosen** suunnittelemia rakennuksia on 1: Pohjalahden kansakoulu.

Rakennusmestari **Arvid Männistön** suunnittelemia rakennuksia on 1: Kukkolan kansakoulu.

Rakennusmestari **Paavo Myllärniemen** suunnittelemia rakennuksia on 1: Padankosken alakansakoulu.

Arkkitehti **Bertel Strömmerin** suunnittelemia rakennuksia on 1: Pälkäneen yhteiskoulu.

Luokittelu rakentamistavan ja arkkitehtonisten ominaisuuksien mukaan

Vanhin koulurakennustyyppi: yksinkertainen suorakaide harjakatolla

Vanhinta koulurakennustyyppiä Pälkäneellä edustavat ne koulurakennukset, jotka on rakennettu ennen tyyppiirustusten julkaisemista. Myös näiden rakennusten suunnittelua on ohjattu kouluhallituksesta. Rakennusten lähtökohta on perinteisessä talonpoikaisrakentamisessa. Rakennukset ovat tyypillisesti suorakaiteen muotoisia, harjakattoisia rakennuksia. Rakennuksissa on luonnonkiviperusta. Julkisivulaudoitus pääosin vaakasuuntaista. Julkisivuissa on nähtävissä hirsiseinää tukevat följarit. Moniruutuiset tai T-karmilliset ikkunat on sijoitettu yleensä symmetrisesti tasavälein. Vuorilaudoitu ja koristelu on niukkaa. Joitakin puuleikkauskoristeluja on nähtävillä ikkunoiden ja julkisivujen listoituksissa. Tällaisia 1800-luvun lopun nikkarityyliin kuuluvia aiheita on näissä rakennuksissa voinut ollut enemmänkin, mutta niitä on mahdollisesti poistettu muun muassa ikkunoiden vaihtamisen ja julkisivumuutosten yhteydessä. Vanhimma koulurakennustyyppistä ovat esimerkiksi Onkkaalan poikakansakoulun rakennus, Onkkaalan tyttökansakoulun rakennus, Salmentaan kansakoulu ja Padankosken kansakoulu.

Vanhinta koulurakennustyyppiä edustavat koulurakennukset Pälkäneellä.

Tyypipiirustuksiin perustuvat kansakoulut

Iso osa 1900-luvun alkuvuosikymmenien kyläkouluista Pälkäneellä on rakennettu kouluhallituksen julkaisemien tyypipiirustusten pohjalta. Paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin laaditut suunnitelmat ovat usein paikallisten rakennusmestarien laatimia. Rakennukset ovat tilavuudeltaan ja runkosyvyydeltään suuria. Niissä on harja, auma- tai mansardikatto, jossa voi olla poikkipäätyjä tai katto-lyhtyjä. Muodoltaan rakennukset ovat usein L- tai U-mallisia. Julkisivut on jaoteltu kenttiin. Ikkunat ovat pieniruutuisia. Ikkunoita ja päätykolmioita koristavat usein puuleikkauksia sisältävät vuori- ja koristelautoitukset. Koristeissa on jugendiin viittaavia aiheita ja muotoja. Rakennuksissa on nähtävissä pyrkimys koulurakennuksille asetettuihin rakennustaiteellisiin tavoitteisiin. Esimerkkejä 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien koulurakennuksista ovat Laitikkalan, Harhalan, Pohjalahden, Kukkolan, Sappeen, Vuolijoen, Luopioisten, Kantolan, Haltian, Kuohijoen ja Aitoon kansakoulut. Aitoon yhteiskoulun vanhassa päärakennuksessa on myös nähtävissä aikakaudelle tyypillisiä piirteitä. Kuohijoen ja Haltian kansakouluissa käytettiin samaa tyypipiirustusta.

1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenien koulurakennukset Pälkäneellä. Ylhäältä vasemmalta: Pohjalahden kansakoulu, Kantolan kansakoulu, Laitikkalan kansakoulu, Sappeen kansakoulu, Aitoon kansakoulu, Harhalan kansakoulu, Kukkolan kansakoulu, Luopioisten kansakoulu, Vuolijoen kansakoulu, Haltian kansakoulu ja Kuohijoen kansakoulu.

Klassismin vivahteita

1920- ja 1930-luvuilla rakennetut koulurakennukset ovat yleensä tilavuudeltaan ja runkosyvyydeltään pienempiä kuin aiemmat tyyppiirustuksiin perustuneet koulurakennukset. 1920-luvulla tuli tarpeelliseksi rakentaa alakansakouluja, jotka täydensivät yleensä samassa pihapiirissä olevan kansakoulun opetustiloja. Tyyppiirustuksista oli luovuttu tai niitä ei enää noudatettu yhtä orjallisesti. Rakennusten runko on suorakaide ja kattomuotona on yleensä harjakatto. Rakennukset ovat tyyliltään selkeämpiä kuin aiemmin. Rakennusten koristelu on eleetöntä. Vähäisissä koristeaiheissa, kuten julkisivujen listoituksessa ja nurkkapilastereissa on saattaa olla nähtävissä 1920-luvun klassismin aiheita. Esimerkkejä ovat Onkkaalan, Padankosken, Kantolan, Ämmätsän ja Puutikkalan alakansakoulut, Epaalan, Myttäälän ja Iltasmäen kansakoulut sekä Aitoon kotitalouskeskikoulun koulu - asuntolarakennus Toukolan 1920-luvulla rakennettu osa.

1920- ja 1930-luvuilla rakennetut koulurakennukset Pälkäneellä. Ylhäältä vasemmalta: Kantolan alakansakoulu, Ämmätsän alakansakoulu, Padankosken alakansakoulu, Puutikkalan alakansakoulu, Epaalan kansakoulu, Myttäälän kansakoulu, Onkkaalan alakansakoulu, Iltasmäen kansakoulu, Aitoon kotitalouskeskikoulun koulu – asuntolarakennus Toukola.

Funktionalismi

1940-luvulta lähtien koulurakentamisen tyyli suuntautui funktionalismi. Aikakauden koulurakennukset ovat tiilirunkoisia, harjakattoisia ja julkisivuiltaan rapattuja usein monikerroksisia suorakaitteen muotoisia rakennuksia. Rakennusmassat ovat usein porrastettu tai kohtisuoraan toisiaan kohden. Rakennusmassat, ikkuna-aukot ja julkisivun elementit on sommiteltu linjakkaasti ja rytmillisesti. Rakennukset ovat pelkistettyjä. Varsinaista koristelua ei ole, mutta aikakaudelle tyypillisistä aiheista on löydettävissä liuskekivisokkeli, elävät betonipinnat, punatiiliihmeet, ja putkikaiteet. Esimerkkejä 1940-luvun lopun ja 1950-luvun kouluarkkitehtuurista ovat Onkkaalan ammatillinen päiväjätkokoulun rakennus, Pälkäneen yhteiskoulu, Aitoon kansakoulu, Luopioisten kansakoulu, Puutikkalan keskikoulu, Ämmätsän kansakoulu ja Aitoon kotitalouskeskikoulun koulu - asuntolarakennus Toukolan 1950-luvulla rakennettu osa.

1940- ja 1950-luvuilla rakennetut koulurakennukset Pälkäneellä. Ylhäältä vasemmalta: Ämmätsän kansakoulu, Aitoon kotitalouskeskikoulun koulu - asuntolarakennus Toukolan 1950-luvulla rakennettu osa, Puutikkalan koulu, Aitoon kansakoulu, Onkkaalan ammatillinen päiväjätkokoulu, Luopioisten keskikoulu ja Pälkäneen yhteiskoulu.

Yhteenveto

Pälkäneellä ja Luopioissa on koulutuksen järjestämistä pidetty tärkeänä 1800-luvun lopulta saakka, mikä näkyy myös panostamisessa koulujen rakentamiseen ja niiden arkkitehtoniseen laatuun.

Pälkäneellä on säilynyt esimerkkejä varhaisesta maalaiskansakoulujen arkkitehtuurista ennen tyyppiirustuksien aikakautta. Harvinaisuutensa ja säilyneisyytensä puolesta merkittäviä koulurakennuksia Pälkäneellä ovat Onkkaalan poikakansakoulu ja Onkkalaan tyttökansakoulu, joilla on erityistä rakennushistoriallista ja historiallista arvoa. Rakennusten arvoa lisää niiden katkeamaton käyttö koulurakennuksina yli 140 vuoden ajan.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki ensimmäisen koulupiiriin mukaiset kyläkoulurakennukset ovat säilyneet, vaikka koulutoiminta on niissä kaikissa loppunut. Lähes kaikissa kyläkouluissa on kuitenkin nykyisin toimintaa, joka edesauttaa niiden säilymistä ja kunnossa pitämistä. Pälkäneeltä löytyy edustava kattaus Yrjö Sadeniemen vuonna 1910 julkaistujen maalaiskansakoulujen tyyppiirustusten mukaisesti mahdollisesti toteutettuja koulurakennuksia. Tyyppiirustuksiin perustuvista koulurakennuksista erityisen edustavia ja alkuperäisessä asussa säilyneitä ovat Sappeen, Kukkolan, Kuohijoen, Haltian, Vuolijoen, Laitikkalan ja Luopioisten kirkonkylän kansakoulut.

1920-luvun kouluarkkitehtuurista Pälkäneellä erottuvat erityisesti rakennusmestari Julius Lehtosen suunnittelemat rakennukset, joissa on nähtävissä klassismin aiheita: Epaalan, Myttäälän ja Iltamäen kansakoulut sekä Onkkaalan alakansakoulun talousrakennus.

Funktionalismin osalta Pälkäneellä on nähtävissä neljä tyypillistä II maailmansodan jälkeistä suomalaista koulurakennusta: Aitoon kansakoulu, Luopioisten kirkonkylän koulu, Pälkäneen ammatillinen päiväjatkokoulu ja Pälkäneen yhteiskoulu.

Merkittävin kouluarkkitehtuurin kohde Pälkäneellä on Onkkaalan poikakansakoulun, tyttökansakoulun alakansakoulun ja ammatillisen päiväjatkokoulun muodostama kokonaisuus. Alueella on kaksi 1880-luvun koulurakennusta, 1920-luvun rakennus ja 1950-luvun rakennus. Kukin rakennus edustaa tyypillistä oman aikakautensa kouluarkkitehtuuria. Ne ovat keskeisessä roolissa Pälkäneen koululaitoksen historiassa. Rakennukset muodostavat yhtenäisen ja edustavan kokonaisuuden ja rajaavat yhteisen pihapiirin. Rakennuksilla on erityistä kyläkuvallista arvoa keskeisellä paikalla valtakunnallisesti arvokkaassa rakennetussa kulttuuriympäristössä (Pälkäneen pitäjänkeskus).

Nykyisen Anna Tapion koulun, entisen Aitoon yhteiskoulun ja Aitoon kotitalouskeskikoulun rakennukset muodostavat kerroksellisen ja edustavan kokonaisuuden kouluarkkitehtuurista 1900-luvun alusta 1960-luvulle. Erityistä on eri aikakausina rakennettujen, laajennettujen ja muutettujen rakennusten sijoittuminen luontevasti samaan pihapiiriin. Rakennukset muodostavat viihtyisää ja toimivaa kouluympäristöä, joka kehittyi edelleen.

Suunnittelijoista parhaiten edustettuna on Pälkäneen kunnan rakennusmestarina toiminut Julius Lehtonen, joka suunnitteli koulurakennusten lisäksi myös muita julkisia rakennuksia Pälkäneelle. Hänen suunnittelemissaan koulurakennuksissa näkyy 1920-luvun klassismin piirteitä toteutettuna maalaispitäjälle sopivalla vaatimattomuudella, mutta silti hienostuneesti.

Lähteet

Internetlähteet:

Aamulehden arkisto. www.aamulehti.fi

Aitoon koulutuskeskus: Sata vuotta historiaa. www.aikk.fi, [<https://aikk.fi/aitoon-koulutuskeskus/historia/>] (2.4.2024)

Arkkitehtuurimuseo: Tietopakettit. Koulurakentamisen historiaa. 1800-luvun loppu ja 1900-luvun ensimmäinen vuosikymmen. [<https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopakettit/koulurakentamisen-historiaa/1800-luvun-loppu-ja-1900-luvun-ensimmainen-vuosikymmen/>] (8.4.2024)

Museovirasto: Kyläkouluista lähiökouluihin 1945–1960, Sirkkaliisa Jetsonen, yliarkkitehti, Museovirasto. [Koulurakennus.fi](http://www.koulurakennus.fi), [<http://www.koulurakennus.fi/1950-luvun-koulu/arkkitehtuuri/>] (3.4.2024)

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto: Aikakone. Maalaiskansakoulujen rakennuspiirustuksia. Valmistanut Y. Sadeniemi vuonna 1910. [<https://www.elka.fi/aikakone/index.php/2015/08/10/maalaiskansakoulut-2/>] (8.4.2024)

Sydän-Hämeen lehden arkisto. www.shl.fi.

Painetut lähteet:

Hautajärvi, Harri (toim.): Rakennetun Suomen tarina. Porvoo 2018.

Jaakola, Juha: Bertel Strömmer – Tampereen arkkitehti. Keuruu 2022.

Järvinen, Hannu – Järvinen, Satu – Järvinen, Elma – Keino, Kari (toim.): Meidän Poikain Marssi. Sata vuotta Aitoon VPK:n ja Aitoon kirkastusjuhlien historiaa 1882-1982. Kangasala 1982.

Kailanpää, Aarre: Luopioisten koululaitoksen historia. Kangasala 1993.

Kailanpää, Aarre: Pälkäneen koululaitoksen historia. Valkeakoski 1976.

Kailanpää, Aarre: Pälkäneen yhteiskoulu ja lukio 1946-1986. 1986.

Lilius, Henrik: Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa. Kehityslinjojen tarkastelua keskiajalta itsenäisyyden ajan alkuun. Vammala 1982.

Lounatvuori, Irma – Putkonen, Lauri: Rakennusperintömme. Kulttuuriympäristön lukukirja. Hämeenlinna 2001.

Vuorensola, Hannu: Pälkäneen historia II. Jyväskylä 1988.

Unnaslahti, Seppo: Luopioisten historia. Itsenäisen kunnan aika 1868-2006. Keuruu 2022.

Valokuvat on ottanut Helena Väisänen, ellei kuvien yhteydessä toisin mainita.